

כלי – לטבול בתוכו ולהביא בו מים למקוה

משנה מקוואות

השוקת שבסלע ... אינה פוסלת את המקוה. (כי אין השוקת כלי ולכן לא נפסלו מדין מים שאובים) היתה כלי וחברה בסיד ... פוסלת את המקוה, (מדין מים שאובים, כי חשובה כלי) ניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהם – כשירה. וכמה יהיה בנקב? כשפופרת הנוד, אמר רבי יהודה בן בתירא מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים והיתה נקובה כשפופרת הנוד והיו כל הטהרות שבירושלים נעשות על גבה ושלחו בית שמאי ופחתוה שבית שמאי אומרים עד שיפחתו רובה :

תוספתא מקוואות

קסטילון (כלי גדול) המחלק מים בכרכים - אם היה נקוב כשפופרת הנוד אינו פוסל את המקוה, ואם לאו פוסל את המקוה. הלכה זו עלו עליה בני אסיא ג' רגלים ביבנה ולרגל השלישי הכשירוהו אפילו נקוב כמחט. א"ר אליעזר ב"ר יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה וכשבאתי אצל חברי אמרו לי יפה הורית: במה דברים אמורים (דבעינן כשפופרת הנוד)? מן הצד, אבל מלמטה (אם ניקב כמלוא מחט) אינו פוסל את המקוה ואם (כשנקוב מן הצד כשפופרת) היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל את המקוה, פקדו בסיד ובבנין אינו פוסל את המקוה, בסיד ובגפסיס פוסל את המקוה, ע"ג הארץ וע"ג סיד וגפסיס או שמירחו בטיט מן הצדדין אינו פוסל את המקוה.

שיטת הרא"ש:

הרא"ש בפסקים (ר"מ, רבינו שמחה, ר"ש): אע"ג דפשטא דמתניתין ד"כמה יהא בנקב" קאי אמאי דסליק מינה דהיינו כמה יהיה בנקב לבטלו מתורת כלי וע"ז מיייתי עובדא דשוקת יהוא, בפ"ק דיבמות מיייתי הך דשוקת יהוא על ענין עירוב מקוואות כשפופרת הנוד, וע"כ מפרשים דמילתא באפי נפשיה היא ולא קאי ארישא ובניקבה דרישא לא בעי כשפופרת הנוד אלא אם הנקב למטה ואינה יכולה לקבל מים כל שהוא מספיק נקב כל שהוא, והיינו דהלכה כר' אליעזר ב"ר יוסי דהתוספתא דבנקב למטה מספיק נקב כל שהוא, ובצדדים אינו בטל מתורת כלי עד שיהא בו כשפופרת הנוד.

הרא"ש בתשובה: כל זה, זה לענין שהמים שבתוכו אינם שאובים לפסול את המקוה, אבל בתוכו אין טובלין.

הרא"ש לפי הב"י: בתוכו אין טובלין אף אניקבה כשפופרת הנוד קאי והיינו דבתוכו אין טובלין כלל, והטעם דכי היכי דגזרו שלא לטבול בתוך כלי המחובר למקוה או מעיין גזירה דילמא אתי למיטבל בכלי שיש בו מ' סאה בלא חיבור הי"נ איכא למיגזר שלא יטבול בתוך הכלי ע"י נקב מלמטה דכיון דלא מינכר חיישינן דילמא אתי למיטבל ביה בלא נקב.

הרא"ש לפי הטור (לפי פירוש הב"י): דברי הפסקים ודברי התשובה פליגי אהדדי, ובפסקים התיר נקב כל שהוא אף לטבול בתוכו, ומ"ש בתשובה אבל בתוכו אין טובלין קאי אנקב כל שהוא אבל כשפופרת הנוד אין הכי נמי דטובלין בתוכו, ותפס הטור דברי הרא"ש שבתשובה עיקר.

וכתב עוד הרא"ש בתשובה דמ"מ אין להקל להביא מים למקוה לכתחילה בכלי מנוקב בשוליו בנקב כל שהוא, ואם הוא כשפופרת הנוד מותר אפילו לכתחילה.

[לשיטה זו מה שכתוב בתוספתא "פקקו בסיד ובבנין וכו'" היינו לענין מה חשיב סתימא מעלייתא ומחזירו לדין כלי ומה משאירו בדין נקב]

שיטת הרמב"ם:

מפרש **מתניתין** כפשטא ד"כמה יהיה בנקב" קאי אמאי דסליק מינה (ובענין הגמרא ביבמות צ"ל דתרי שוקת יהוא היו בירושלים), וע"כ גם מלמטה צריך נקב כשפופרת הנוד, ובענין התוספתא הוא מפרש דמיירי בכלי גדול של חרס וכוונת ר' אליעזר בר' יוסי (דהלכה כמותו) "הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה"¹, דהיינו שיהיה שיעור נקב המטהרו דהיינו כמוציא זית (שהוא פחות מכשפופרת הנוד) שזהו שיעור המטהר כלי חרס מידי טומאה לגמרי (ואמנם בכלי עץ ששיעור נקב המטהרו הוא גדול מאוד יותר מכשפופרת הנוד, דהיינו כמוציא רימון, סגי בכשפופרת הנוד, דאע"ג דלבטלו מכלי לענין טומאה צריך שיעור יותר גדול, כיון דלענין עירוב מקוואות סגי בכשפופרת הנוד שיעורא דלטומאה וטהרה לחוד ושיעורא דלענין מקוואות לחוד). ולדעתו, הקטע "במה דברים אמורים מן הצד וכו'" זה לא המשך דבריו אלא המשך דברי ת"ק.

אמנם מקשה הב"י דהרמב"ם עצמו כתב בדין של המשנה של כלי שחיברו בסלע דבעינן כשפופרת הנוד, ולא כדעתו כאן כתוספתא שהשיעור הוא "שיעור נקב המטהרו", ותירץ: דהתם שאני שחיבר הכלי בסלע בעודו שלם ואח"כ נקבו, א"נ דהתם מיירי בכלי אבנים ואינו מקבל טומאה וע"כ לא שייך לשיעורי בהו בכדי טהרה, א"נ דהתם גזרו כלי שחיברו בסלע משום שוקת שבסלע שכשרה בלא שום נקב, ולכן הצריכו בכלי שחיברו בסלע לעשות נקב גדול כשפופרת הנוד כי היכי דליהוי היכרא.

ולשיטת הרמב"ם אין חילוק כלל בין שהמים שבכלי יפסלו את המקוה ובין לטבול בתוך הכלי (ולכן נקטו קסטילון שהוא כלי דסתמו מחזיק מים מרובים שיש בהם כדי לטבול בתוכו).

ועוד מפרש הרמב"ם פירוש אחר במה שנאמר בתוספתא "פקקו בסיד ובבנין וכו'" והיינו דהתוספתא אשמועינן דלאכשורי המים שבכלי תרתי בעינן חדא שיהא ניקב נקב המטהרו ועוד שצריך שיקבע בארץ או שיהיה בו הוכחה שהוא דבר של בנין ולא דבר של כלי או שיורי כלי.

פסיקת ההלכה:

טבילה בתוך הכלי עצמו:

שו"ע ז – פסק כרמב"ם דבעינן שינקבו נקב המטהרו וכן שיקבענו בארץ או שיהא בו הוכחה שהוא דבר של בנין ולא דבר של כלי.
ובענין כלי שחיברו בסלע - כתב הש"ך דהעיקר דלא כתירוץ הראשון בב"י אלא כתירוץ האחרים, והיינו דאין חילוק בין חיברו בעודו שלם או לא.

רמ"א – פסק להחמיר כרא"ש בתשובה לפי הטור, דכדי לטבול בתוכו צריך נקב כשפופרת הנוד. [משמע דבא רק להחמיר על פסק המחבר, והיינו דבעינן גם נקב כשפופרת הנוד וגם קבעו בארץ]

¹ גירסת הגר"א "כדי טהרתו", וא"כ אתי שפיר טפי.

פסילת המקוה ע"י המים שבכלי :

שו"ע מ – פסק כרא"ש דכלי שניקב בשוליו אפילו כל שהוא אינו חשוב כלי לפסול המקוה, ומ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחילה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה [ט"ז: משמע דאם הנקב כשפופרת הנוד מותר אפילו לכתחילה], ואם הנקב בצדדין אינו בטל מתורת כלי עד שיהא ברוחב הנקב כשפופרת הנוד ויהא קרוב לשוליו שאינו יכול לקבל שום מים ממנו ולמטה אבל אם מקבל שום מים למטה ממנו לא נתבטל מתורת כלי, ועוד הביא הכא הדין דפקו בסיד ובבנין וכו' לפי פירוש הרא"ש.

ט"ז: מדובר שלא נשפך מהכלי ע"י אדם האוחזו דהא קימ"ל בסעיף ל"ט דכל שהוא ע"י אדם פוסל אפילו אינו כלי, אלא מיירי שמניחו סמוך למקוה והמים באים מן זה הכלי למקוה וממשיך המים דרך עליו למקוה.

דיון בדברי המחבר (הפטיקה בסעיף ז' לעומת סעיף מ'):

הקשה הש"ך דלכאורה פסקי המחבר סותרים, דבסעיף ז' אסר בנקב כל שהוא והצריך נקב המטהרו. ובסעיף מ' התיר בנקב כל שהוא, **ותירץ בדוחק** דאפשר דדבריו שבסעיף ז' הם ע"פ מה שכתב בהמשך סעיף מ' דמ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחילה בכלי כזה ור"ל אלא בעינן כנקב המטהרו.

פת"ש כתב דבאמת הסתירה בדברי המחבר הרבה יותר רחבה, דבסעיף ז' פסק **כשיטת הרמב"ם** ובסעיף מ' פסק **כשיטת הרא"ש** [ויש בכך עוד סתירה (בנוסף למה שציין הש"ך): דבסעיף ז' העתיק דעת הרמב"ם דאפילו נקב המטהרו לא מהני א"כ קבעו בארץ או מעשה בנין ובסעיף מ' העתיק שיטת הרא"ש דאפי' נקב כל שהו לחוד מהני אפילו לא קבעו בארץ ומשמע דאפי' לכתחילה לא בעי קבעו בארץ, ובה לא יועיל תירוץ הש"ך], **והביא תירוץ בשם הרע"א** דבסעיף ז' איירי לענין לטבול בתוכו ובסעיף מ' איירי לענין לפסול המים היוצאים מהכלי, **והמחבר הכריע מסברא דנפשיה** דלענין לטבול בתוכו דהוא דאורייתא חשש לדעת הרמב"ם דבעי נקב המטהרו וגם קבעו בארץ, ואולם לענין לפסול המים היוצאים מהכלי למקוה מדין שאובין כיון דלהרבה פוסקים שאובין דרבנן בזה סמכינן על שיטת הרא"ש דמהני נקב כל שהוא אפילו לא קבעו.

האם עירוב מקוואות מועיל לטבילה בכלי (כמו מעיין שהעבירו ע"ג שוקת)?
רמב"ם: לא מועיל מעיקר הדין.
רא"ש: מעיקר הדין מועיל, אלא שיש גזירת חכמים (גזירה אטו כלים ועוד).